

HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Folkmorden i Srebrenica och Rwanda

**Historiedidaktisk undersökning om folkmord i svensk historieun-
dervisning**

Caroline Tornäs

C-uppsats 15 hp

Historia för ämneslärare 61-90 hp

Läroutbildningen

Vårterminen 2015

Examinator

Carl-Johan Svensson

SAMMANFATTNING

Caroline Tornäs

Folkmorden i Srebrenica och Rwanda - Historiedidaktisk undersökning om folkmord i svensk historieundervisning. Teaching about genocide in Srebrenica and Rwanda

Antal sidor:39

Syftet med studien är att undersöka om historielärare undervisar om folkmorden som skedde i Srebrenica och Rwanda, samt ta reda på om bytet av kursplan har förändrat planering av undervisningen. Undersökningen bygger på intervjuer med åtta lärare som jobbar inom grundskolans senare år och med följande frågeställning: Sker det undervisning om folkmordet i Srebrenica i skolorna? Om ja, hur ser den ut? Om nej, varför inte? Sker det undervisning om folkmordet i Rwanda i skolorna? Om ja, hur ser den ut? Om nej, varför inte? Blir planeringen av undervisningen om folkmord anpassad med den nya kursplanen i historia (Lgr 11) jämfört med den gamla kursplanen i historia (Lpo 94)? Varför, varför inte? Arbetet är en kvalitativ studie som bygger på semistrukturerade intervjuer. Undersökningens teoretiska ansats tas från Magnus Hermansson Adler som har undersökt hur lärarna lägger upp sin undervisning i ämnet historia och varför de väljer att göra just så. Han menar på att det är viktigt att eleverna får en bra historisk bakgrund för att koppla samman dåtida händelser med nutida för att få ett perspektiv på varför det ser ut som det gör idag. Resultatet visar att det inte i någon större utsträckning sker undervisning om folkmorden i Srebrenica och Rwanda. Det visar inte heller att bytet av kursplan har påverkat planeringen av undervisningen om folkmord.

Sökord: undervisning, folkmord, Srebrenica, Rwanda

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036-162585

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Metod.....	2
1.3	Material.....	3
1.4	Avgränsning.....	4
1.5	Teoretisk ansats	4
1.6	Definition.....	5
1.7	Tidigare forskning	6
2	Bakgrund	8
2.1	Folkmordet i Srebrenica	8
2.2	Folkmordet i Rwanda	12
2.3	Kursplanerna i Lpo 94 och Lgr 11.....	16
2.3.1	Kursplanen i historia (Lpo 94)	16
2.3.2	Kursplanen i historia (Lgr 11).....	17
3	Undersökning	19
3.1	Namn på respondenter	19
3.2	Lärarnas fokus i historieundervisningen.....	20
3.3	Folkmordet i Srebrenica	21
3.4	Folkmordet i Rwanda	23
3.5	Kursplanernas påverkan i undervisningen om folkmord.....	26
3.6	Sammanfattning.....	27
4	Avslutning	28
4.1	Resultat och diskussion	28
5	Käll- och litteraturförteckning	37
5.1	Elektronisk litteratur:	37

5.2	Källförteckning:	37
5.3	Litteraturlista:	38
6	Bilaga.....	39
6.1	Intervjufrågor.....	39

1 Inledning

År 1948, ett par år efter andra världskrigets slut, kom folkmordskonventionen till. Syftet med denna var att något liknande förintelsen aldrig skulle kunna hända igen. Men det som aldrig skulle få hända igen hände, i Srebrenica 1995 inte långt ifrån där förintelsens hemskheter utspelade sig under andra världskriget. På bara ett par dagar fick mellan 7000 - 8000 pojkar och män sätta livet till. Året innan, 1994, utspelade sig händelsen som benämns som det snabbaste folkmordet i historien. Under bara ett par månader fick ca 800 000 människor sätta livet till i Rwanda.

Under mina år på lärarhögskolan har funderingar kring folkmord växt fram hos mig, och då framför allt tankar och reflektioner kring vilka folkmord det undervisas om ute i skolorna. Som elev kan jag inte minnas att vi läste om något annat folkmord än förintelsen under min högstadietid. Även när jag som lärarstudent har varit ute på VFU i ämnet historia har det inte undervisats om andra folkmord än förintelsen. I juni 1997 avslutade Sveriges dåvarande statsminister Göran Persson parlamentets vårmöte med att ta upp den upprördhet han kände över att endast två av tre ungdomar i åldrarna 12 - 20 år hade uppgett att de var säkra på att förintelsen hade hänt. Detta resulterade i informationskampanj om förintelsen som ledde fram till att regeringskansliet startade projektet levande historia hösten 1997, som gav ut boken *Om detta må ni berätta*, vilken handlar om förintelsen.¹ Kan detta vara en anledning till att förintelsen (enligt min erfarenhet) är det folkmord som hamnar i fokus?

Under årens lopp har överlevare från förintelsen varit ute i skolorna och berättat om sina livsöden, men vad händer den dag då det inte finns någon kvar som kan berätta om sina upplevelser. Om det inte redan görs idag kanske det är dags att belysa de folkmord som skett efter förintelsen och även få överlevare från dessa att komma till skolorna för att få berätta om sina livsöden. Detta för att bland annat påpeka för eleverna att det inte var något specifikt som skedde under tidpunkten för förintelsen utan även att folkmord förkommit efter det.

I och med mina upplevda erfarenheter kring undervisning i folkmord vill jag nu undersöka om det förfaller sig så att undervisningen om folkmord fokuseras på förintelsen och i så fall varför. Som blivande historielärare vill jag gärna få med mig kunskapen ut i mitt yrkesliv om varför det är på det ena eller andra viset.

¹ Karlsson, K-G. S 13

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att ta reda på om det är så att lärare undervisar om de folkmord som skedde under 1990-talet i Srebrenica och Rwanda. Varför undervisar de om dem och hur ser undervisningen i så fall ut, samt varför undervisar de inte om dem om så är fallet? Men även att ta reda på om den nya kursplanen Lgr 11 har förändrat synen på undervisning om folkmord jämfört med den gamla kursplanen Lpo 94.

För att uppnå mitt syfte ska jag svara på följande frågeställningar

- Sker det undervisning om folkmordet i Srebrenica i skolorna? Hur ser undervisningen ut? Varför sker det ingen undervisning?
- Sker det undervisning om folkmordet i Rwanda i skolorna? Hur ser undervisningen ut? Varför sker det ingen undervisning?
- Blir planeringen av undervisningen om folkmord annorlunda med den nya kursplanen i historia (Lgr 11) jämfört med den gamla kursplanen i historia (Lpo 94)? Varför, varför inte?

1.2 Metod

För att uppnå mitt syfte kommer jag att använda mig utav intervjuer av lärare som jobbar i grundskolans senare år i Jönköpings och Habos kommun då dessa ligger nära till hands. Antalet skolor jag kommer att genomföra intervjuerna på är åtta stycken. Mellan en till två lärare per skola kommer att intervjuas

Jag har valt att läsa vissa utvalda sidor i boken *Metodpraktikan* skriven av Peter Esaiasson m.fl. I denna bok skriver författarna att en samtalsintervjuundersökning innebär att man som intervjuare är ute efter att fånga den intervjuade personens egna tolkningar och föreställningar kring det man är ute efter som intervjuare. Utmaningen kring denna typ av intervjuundersökning är att lyckas med att komma åt intervjupersonernas egen tankevärld och undvika de ”färdigfabricerade” och de ”politiskt korrekta” svaren.² Denna form av intervjuundersökning har valts då tanken med undersökningen är att komma åt lärarnas egna tankar kring undervisningen om folkmorden som skedde i Srebrenica och Rwanda.

² Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wängnerud, L. S 286

För att få till en intervju med bra frågor och struktur har vissa delar ur journalisten Björn Hägers bok *Intervjuteknik* valts ut. Genom dessa får man reda på hur man ställer öppna frågor som inte är ledande. Med öppna frågor menar författaren att man ska inleda sina frågor med ord som vad? varför? och hur? Alltså frågor som man inte kan svara bara ja eller nej på utan de uppmanar till ett mer utläggande svar.³ Björn Häger har genom ett citat av Ulf Elving förklarat detta på ett ypperligt sätt i sin bok.

Jag har alltid använt öppna frågor. Det är det man ska använda. Annars blir det ju mer ett förhör än ett samtal. I en intervju där man vill höra intervjupersonen och inte bara sig själv då måste man ju ställa öppna frågor för att få den andra att berätta.⁴

Författaren Björn Häger menar även på att det är viktigt att få den intervjuade att själv välja med vilka ord de vill svara på en fråga. Detta dels för att få så pass bra citat som möjligt och att det inte bara blir ja och nej frågor samt att det blir lättare att ställa uppföljningsfrågor under intervjun. Detta anser författaren vara viktigt då man vill att frågorna ska leda till uppföljningsfrågor för att få ut så mycket som möjligt av intervjun.⁵ Det är viktigt att man tänker på att inte ställa några frågor med dubbla budskap eller att de är ledande så att de riktar den intervjuades svar. Författaren tipsar även om hur man kan återhämta sig under intervjun om man tappar tråden eller inte riktigt förstår svaret på frågan. Han menar då på att frågan ”hur då” kan rädda en situation. Detta genom att den intervjuade oftast utvecklar sitt tidigare svar, vilket gör att man får ytterligare en chans.⁶

1.3 Material

Som nämnts ovan så kommer undersökningen bygga på en intervjustudie. De intervjuade är lärare som jobbar i grundskolans senare år i Jönköpings kommun samt i Habos kommun.

Jag kommer även att använda mig utav kursplanen i historia från Lgr 11 samt kursplanen i historia från Lpo 94. Detta för att se om det har uppstått någon skillnad i lärarnas planering och tankar av undervisningen om folkmord sedan skiftet av kursplanen i historia.

³ Häger, B. S 61

⁴ Ibid. S 61

⁵ Ibid. S 61

⁶ Ibid. S 66- 72

1.4 Avgränsning

Studien som görs berör ämnet historia i grundskolans senare år. Därav har undersökning begränsats till SO-lärare i grundskolan senare år, årskurs sex till nio. Då tiden för studien är begränsad har jag valt att intervjua åtta lärare för att hinna bearbeta informationen, samt för att få en bredd i intervjuerna.

1.5 Teoretisk ansats

Hur lägger lärarna upp sin undervisning och varför väljer de att göra just så? Enligt historiedidaktikern Magnus Hermansson Adler beror det inte längre enbart på ett vetenskapligt perspektiv. Undervisningens upplägg styrs nu även utav elevernas intressen samt att det finns ett behov av att låta dagsaktuella händelser påverka. Men enligt Hermansson Adler är det då även viktigt att eleverna har fått en historisk bakgrund för att kunna koppla samman dåtida händelser med nutida och få ett perspektiv på varför det ser ut som det gör. Författaren menar på att undervisningen har präglats av ett genetiskt perspektiv, vilket innebär att undervisningen har präglats av en tidslinje där eleverna har fått punktmarkera historiska händelser. Han menar nu på att denna linje är bruten på grund av att man i grundskolan idag endast gör visa nedslag i historien. Detta innebär enligt Hermansson Adler att det är svårt för eleverna att få en koppling mellan händelser, samt att det inte blir någon ordentlig bakgrund för eleverna att ta till sig. Därmed blir det svårt för eleverna att få de olika nedslagen i historien att kopplas samman. Men det finns ytterligare en faktor som bidrar till att det blir svårt för eleverna att få en historisk sammankoppling och det är att historia som ämne inte alltid läses i kronologisk ordning. Detta gör enligt författaren det påtagligt om vilka kunskaper en lärare har, då dennes förmåga ställs inför stora krav för att kunna ge eleverna en bra grundkunskap.⁷

Enligt författaren finns det tre stycken frågor som en lärare bör tänka på var det gäller historieundervisning och dessa är selektionsfrågan (urvalsfrågan), kommunikationsfrågan och legitimitetsfrågan. Hermansson Adler skriver i sin bok att historieundervisningen inte kan ta upp varje enskild människas historia utan att man får plocka ut och lägga fokus på avsnitt och delar som är väsentliga. Det är denna process som kallas för selektionsfrågan (urvalsfrågan) och är något en historielärare tillsammans med sina elever bör ställa sig och besvara. Kommuni-

⁷ Hermansson Adler, M. S. 19

kationsfrågan innebär att man måste finna en metod som fungerar och tillämpa den på undervisningen. Sedan finns frågan om vad som ska tas upp i undervisningen och varför den bedrivs. I kortare drag kan man ställa sig frågorna: Vad? Hur? och Varför?⁸ Författaren menar vidare på att dessa frågor belyses av historiedidaktiken som är en form av undervisningslära. Som skrevs ovan så söker läraren tillsammans med eleverna svaren på frågorna vilket leder till att svaren mellan olika lärare och klasser skiftar. Detta gör att historieundervisningen är skiftande.⁹ Detta kommer jag att ta med mig i arbetet för att ha en förståelse för att lärarnas undervisning ser olika ut.

1.6 Definition

Folkmordskonventionen skrevs 1948, bara ett par år efter förintelsen och andra världskrigets slut, detta för att förhindra att något likande skulle ske igen. Som begrepp är folkmord väldigt omdiskuterat och samtidigt väldigt komplext.

En faktor till att jag har valt att ta med definitionen av folkmord är att begreppet är en central del av uppsatsen. Det är viktigt att förstå vad det innebär för att få en grund av det som lärarna undervisar om eller inte undervisar om. En andra faktor till att jag har valt att ta med definitionen av folkmord är på grund av att händelserna, som skedde både i Srebrenica 1995 och Rwanda 1994, där början av förloppen bland annat har beskrivits i media som massmord istället för folkmord. Tittar man däremot på FN:s folkmordskonvention står det klart och tydligt att den eller de som har i avsikt att förinta en etnisk eller en religiös grupp begår ett brott mot folkmordskonventionen, vilket innebär att händelserna i Srebrenica 1995 och i Rwanda 1994 kan klassas som folkmord.

I FN:s folkmordskonvention står det:

Artikel II

⁸ Hermansson Adler. S 61

⁹ Ibid. S 61

*I denna konvention förstås med folkmord envar av följande gärningar förö-
vad i avsikt att helt eller delvis förrinta en nationell, etniskt, rasmässigt be-
stämd eller religiös grupp som sådan nämligen,*

- a) att döda medlemmar av gruppen;*
- b) stämpling till folkmord;*
- c) omedelbar och offentlig uppmaning till folkmord;*
- d) försök till folkmord;*
- e) delaktighet i folkmord.¹⁰*

1.7 Tidigare forskning

Det finns mängder med forskning kring folkmordet förintelsen i undervisningen, men att få tag på forskning kring undervisning avseende folkmorden i Rwanda eller Srebrenica är svårare. Det finns dock en studie som har gjorts kring ämnet folkmord och som då berör andra folkmord än enbart förintelsen. Studien har gjorts av Niklas Ammert för forum för levande historia och går under namnet: *OM VAD OCH HUR MÅ NI BERÄTTA? – undervisning om Förintelsen och andra folkmord*. Författarens syfte är att få reda på hur lärare runt om i svenska skolor undervisar om förintelsen och andra folkmord, vilka folkmord de behandlar och vilka mål både lärarna och eleverna jobbar mot.

Det historikern Niklas Ammert skriver i sin undersökning är att lärarna beskriver att de undervisar i förintelsen, Rwanda, brott under kommunismens regim, samt det som skedde i forna Jugoslavien. Författaren beskriver även hur man genom begreppet Pedagogical Content Knowledge¹¹ (vilket innebär att både ämnesinnehållet och undervisningssituationen är viktiga¹²) kan kategorisera den undervisning som lärarna genomför. Det går enligt Ammert att dela dessa kategorier i fyra grupper. Den *första* innebär att man visar på att det finns ett sammanhang samt att det finns en strävan efter att få eleverna att reflektera. Detta görs genom att ge eleverna beskrivningar på olika nivåer som förklarar drivkraften, bakgrunden och hur det genomfördes. Ofta försöker även lärarna koppla detta till något eleverna känner igen för att lättare kunna förstå och för att göra en reflektion. Den *andra* kategorin är enligt författaren att

¹⁰ Melvern, L. S 334

¹¹ Ammert, N. S 86

¹² Ibid. S 12

undervisningen innehåller samtal, närhet och personliga brev. Denna form av undervisning kan ske genom träff och föreläsningar av såväl de som har överlevt folkmord, avhoppade nazister samt militärer som har upplevt det på nära håll. Även i denna kategori är tanken att eleverna ska få reflektera kring hur inblandade människor i olika roller har sett ut och vilka deras förutsättningar har varit, samt arbeta med värdegrundsfrågor.¹³ Enligt författaren är detta den optimala formen av undervisning om folkmord.¹⁴ Den *tredje* kategorin innebär att lärarna undervisar med den långa historiska linjen, lärarna vill alltså visa på att folkmord inte är specifikt för 1900-talet. De undervisar om hur det under historiens gång har skett flera systematiska övergrepp mot människor. Syftet med undervisningen i denna kategori är att eleverna ska få en form av referensram för att sedan lära sig att kritiskt granska, sammankoppla nutida händelser med dåtida samt analysera och jämföra. Den *fjärde* kategorin av undervisning består av lärare som anser sig ha brist på tid och resurser, läroböcker som inte tillfredsställer behoven samt betygskriterier som är otydliga. Det behöver inte vara så att lärarnas undervisning ser ut så som de uttrycker sig, utan författaren menar istället på att dessa lärare har under denna undersökning tagit tillfället i akt att lätta på sina frustrationer. Men det kan även vara så att det skiljer sig mellan kommuner, vilket leder till att det finns olika förutsättningar för lärarna samt att det finns de lärare som är uppgivna och tappat tron på det de gör. Enligt Ammert är det de som hade få idéer till att beskriva vad de ansåg vara den optimala undervisningen i hans undersökning.¹⁵

För elevernas och för framtidens skull må vi hoppas att vi har en kår av historielärare som är ambitiösa och kunniga och som ges de bästa förutsättningarna att med historien som grund bygga ett hållbart samhälle.¹⁶

Klas-Göran Karlsson är professor i historia och har i forum för levande historia skrivit *MED FOLKMORD I FOKUS – Förintelsens plats i den europeiska historiekulturen*. Hans syfte med denna skrift är bland annat att ta reda på varför nazisternas folkmord på judarna har fått så stor uppmärksamhet i Europa och andra delar av världen.¹⁷

¹³ Ammert, N. S 86-87

¹⁴ Ibid.s 57

¹⁵ Ibid. S 87-88

¹⁶ Ibid. S 88

¹⁷ Karlsson, K-G. S 10

Karlsson skriver att förintelsens begrepp och representationer har fått en vidsträckt, metaforisk användning och innebörd. Han nämner historikern Peter Novick som anser att det finns ett nytt *förintelsemedvetande* som används som referenspunkt i diskussioner om allt från abort till aids. För att få förståelse för andra brott mot mänskligheten skriver Karlsson att de teorier och begrepp som har utvecklats för att förstå förintelsen även förklarar dessa. Förintelsen beskrivs ha fått en vidgande betydelse, vilket har medfört att förintelsen numer ses som en värdegrund som det relateras till och värderas i förhållande till andra händelser där kategorier av människor bedöms utsättas för orättvisor, förtryck och våld. Förintelsen anses idag enligt Karlsson ha en given plats i varje diskussion om mänskliga rättigheter. ”Förintelsen är folk-mordets arketyp och paradigm”.¹⁸

Karlsson skriver även att det finns en tolkning om att det inte skulle finnas något EU utan förintelsen. Detta innebär att erfarenheten av förintelsen var det som drev de västeuropeiska segermakterna samman i en europeisk union, för att försäkra en demokratisk och fredlig framtid på kontinenten.¹⁹ I samband med detta skriver Karlsson

Det är också intressant att konstatera hur upptagenheten med förintelsehistorien inte motiveras. Genom att hänvisa till färskare erfarenheter skulle en argumentationslinje kunnat peka fram nyss begångna folkmord i både det avlägsna Rwanda och det europeiska Srebrenica. Det hade varit möjligt att peka på likheter och kontinuiteter i förhållande till förintelsen i hur människor också i vår tid är kapabla att åsidosätta alla mänskliga värden för att systematiskt och i industriell skala mörda hela kategorier av människor.²⁰

2 Bakgrund

2.1 Folkmordet i Srebrenica

För att få en förståelse för det som hände i Srebrenica får man gå tillbaka till början av 1900-talet. Jugoslavien bildades i samband med parisfreden 1919, då under namnet Serbernas, Kroaternas och Slovenernas kungarike, tio år senare ändrades namnet till Jugoslavien. Förutom främmande ockupationer under andra världskriget så stod landet under detta namn fram till

¹⁸ Karlsson, K-G. S 21

¹⁹ Ibid. S 27-28

²⁰ Ibid. S 2

1918. Landet var en sammanslagning av områden som tidigare varit under egna eller andra styren. Tidigare var landet uppdelat i trettiofyra distrikt, men 1918 upplöste kung Alexander dessa och ersatte dem med nio så kallade banovine (förvaltningsområde). Slovenerna dominerade ett, kroaterna två och serberna de resterande sex. Redan under mellankrigstiden uppstod konflikter, då framförallt mellan serber som var ortodoxa och kroater som var katoliker. Kroaterna ansåg att Jugoslavien politiskt dominerades av serberna och i ett attentat stött av kroatiska separatister och makedoniska nationalister mördades kungen 1918. Monarkin överlevde genom sonen Peter och en överenskommelse gjordes 1918 som gav Kroatien autonomi och Bosnien-Hercegovinas territorium delades mellan Serbien och Kroatien. Men detta varade inte så länge då Jugoslavien 1941 hamnade under tysk-italiensk ockupation och Jugoslaviens existens som stat upphörde.²¹

Under ockupationen utbröt ett inbördeskrig, de inblandade var den kroatiska fasciströrelsen Ustasje, serbiska nationalister och kommunisterna. Kroaterna och serberna bekämpade varandra samtidigt som de även bekämpade kommunisterna. Kommunisterna under ledaren Tito gick genom stöd från västmakterna segrande ur striden och återbildade Jugoslavien 1945. Landet delades efter detta in i sex stycken republiker: Serbien, Kroatien, Slovenien, Bosnien-Hercegovina, Montenegro och Makedonien. Tjugotre år senare bildades två autonoma områden i Serbien, Kosovo och Vojvodina. 1992 blev muslimerna i Bosnien samt en ort i Serbien en särskild nationalitet. Tito försökte under sitt styre att skapa en jugoslavisk nationalitet, vilket inte lyckades då endast några få procent av den jugoslaviska befolkningen benämnde sig själva som jugoslaver. Dock lyckades Tito genom sitt kommunistiska styre hålla samman landet.²²

Titos död 1980 var det första steget mot det jugoslaviska sammanbrottet. Andra bidragande orsaker var Warszawapaktens sönderfall, vilket gjorde att det externa hotet försvann men även att de betydande ekonomiska bidragen från USA drogs tillbaka. Detta bidrog i sin tur till att Kroatien och Slovenien ansåg att de missgynnades ekonomiskt genom att behöva subventionera de fattigare delstaterna. Detta resulterade i en vilja till självständighet och efter att det styrande kommunistpartiets kongress urartade i januari 1990 var sammanbrottet nu ett faktum. Efter folkomröstningar förklarade sig Slovenien som självständiga 1990, Kroatien 1991 och

²¹ Gerner, K & Karlsson, K-G. S 252-254

²² Ibid. S 254

kort därefter följde Bosnien-Hercegovina. De blodiga konflikterna som följde var inte en orsak till kollapsen utan ett resultat av den.²³

Tre krigsförlopp följde efter sammanbrottet, först var tiodagarskriget i Slovenien, sedan kom kriget i Kroatien mellan 1991 - 1992 och kriget i Bosnien-Hercegovina 1992 - 1995.²⁴

Kriget i Bosnien-Hercegovina bröt ut den 6 april 1992, konflikten kom att handla om ödet för kroaterna och serberna som fanns i landet.²⁵ Bosnien-Hercegovina var den republik i Jugoslavien med mest etnisk blandning. Republiken bestod av en befolkning på cirka 4,4 miljoner varav 44 procent bestod av bosniska muslimer (bosniaker), 31 procent serber och 17 procent kroater.²⁶ Under staten Jugoslaviens tid kvoterades offentliga poster enligt en så kallad etnisk nyckel. I de val som hölls 1990 röstade invånarna på etnonationalistiska partier, där det muslimska partiet fick flest mandat, därefter följt av det serbiska partiet och minst fick det kroatiska partiet. De politiska ledarna för det serbiska partiet identifierade sig med den serbiska nationen likt kroatiska partiet med den kroatiska nationen. Valresultatet visade att även invånarna identifierade sig efter etniska kriterier i politiken. Bosniakerna hade som mål att den postjugoslaviska staten skulle förbli delad i tre nationer, vilket varken ledarna för serberna eller kroaterna ville. Dessa ville införliva respektive folkgrupp i sin nation, konflikten utmynnade i krig.²⁷

Den bosnienserbiske armen påbörjade i april 1992 en militäroperation där syftet var att ta kontroll över de delar av Bosnien som de ansåg tillhörde dem, detta för att få till ett etniskt homogent område.²⁸ Den serbiske presidenten Slobodan Milošević använde sig av en förvriden bild av historien och genom den framställde han de bosniska muslimerna som odjur, han ville helt enkelt avhumanisera dem.²⁹ De genomförde systematiska attacker mot de områden där befolkningen till stor del bestod av muslimer och kroater, de utsattes av förföljelser, de-

²³ Gerner, K & Karlsson, K-G. S 254

²⁴ Agrell, W & Alcalà, J (1997). Den rättsliga interventionen, folkrätten, haagtribunalen i forna Jugoslavien. S 164

²⁵ Gerner & Karlsson. S 255

²⁶ Agrell, W & Alcalà, J. S 174

²⁷ Gerner & Karlsson. S 256

²⁸ <http://www.denlivsfarligahistorien.se/>

²⁹ Gerner & Karlsson. S 258-259

portering och mord. De som främst drabbades av detta var den muslimska befolkningen, detta blev sedan mer känt som en etnisk rensning.³⁰

Längst floden Drina var många bosniaker bosatta och i början av kriget fördrevs de av den bosnienserbiska armén, de flydde så till staden Srebrenica som var skyddad av den bosniska armén. Området kring Srebrenica bildade en enklav då det var omgivet av bosnienserbiskt territorium.³¹

FN bestämde sig 1993 för att Srebrenica skulle göras till ett skyddat område (safe area), vilket enligt FN:s resolutioner 819 och 836 innebar att området skulle hållas fritt från väpnade attacker. FN sände dit en styrka på 300 soldater vars uppgifter var att se till att det skyddade området respekterades samt att skydda befolkningen. Det var en fredsbevarande styrka som skickades dit och de var därför inte utrustade för strid och inte heller tillräckligt många för att kunna hålla borta den bosnienserbiska armén som allt mer närmade sig Srebrenica.³²

11 juli 1995 inleddes folkmordet i Srebrenica genom att de bosnienserbiska styrkorna intog staden med syftet att förena enklaven med det bosnienserbiska territoriet. FN-styrkan avväpnades och förlorade kontrollen över staden. Cirka 20 000 människor runt omkring det skyddade området flydde till Srebrenica och FN-basen som ligger i Potocari. EU:s representant Carl Bildt uppmanade till förhandlingar, vilket även hölls mellan representanter från FN-truppen och Srebrenica samt befälhavaren för den bosnienserbiska armén, Ratko Mladic. Under förhandlingen uppgav Mladic att muslimernas enda sätt att garantera sin säkerhet var att lägga ner sina vapen och förbereda sig på att lämna området. FN-styrkan hade till slut inget annat val än att ge upp kontrollen över basen, den bosnienserbiska armén tog därefter över området. FN har till följd av detta beskyllts för att ha agerat felaktigt och brutit löftet om att skydda befolkningen. Det fanns nu inget som kunde skydda den muslimska befolkningen i Srebrenica.³³

Den etniska rensningen påbörjades efter att den bosnienserbiska armén tog över Srebrenica och detta skedde snabbt och effektivt. Alla män i åldern 16 - 65 år skildes från resten av den muslimska befolkningen och hölls som fångar. Medan kvinnor och barn transporterades till

³⁰ <http://www.denlivsfarligahistorien.se/>

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ibid.

områden som kontrollerades av den bosniska armén. Allteftersom transporterades männen framför FN-soldaternas ögon till olika platser där de misshandlades och avrättades.³⁴

En grupp bestående av cirka 10 000 - 15 000 män bestämde sig för att fly strax innan den bosnienserbiska armén nådde fram till Srebrenica. I samlad trupp begav de sig till staden Tuzla som kontrollerades av den bosniska armén. Det dröjde dock inte länge innan den bosnienserbiska armén var dem på spåren. Många sköts på plats eller togs tillfånga för att sedan transporteras till annan plats där de avrättades. Det var först när de som lyckats fly undan armen kom fram till Tuzla, som det blev känt för omvärlden vad som hade hänt i Srebrenica. Under ett fåtal dagar mördades mellan 7000 – 8000 muslimska pojkar och män.³⁵

2001 den 2 augusti utfärdade *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* i Haag den första fällande domen under rubriken folkmord på grund av det som skedde i Srebrenica.³⁶

2.2 Folkmordet i Rwanda

Från den 6 april till den 18 juli 1994 skedde det snabbaste genomförda folkmordet i historien, vilket innebär flest döda människor på kortaste tid. Under denna tidsperiod fick ca 800 000 människor sätta livet till i Rwanda.³⁷

Det finns tre stycken folkgrupper i Rwanda; hutuer, tutsier och minoritetsgruppen twa pygméer som vidare inte kommer att nämnas i uppsatsen då de ej var involverade i det som skedde. De som låg bakom folkmordet på tutsierna samt moderata hutuer var extremister inom folkgruppen hutuer. Tutsierna kom till Rwanda som nomadiserade boskapsskötare från Etiopien. Hutuerna däremot är och har alltid varit den största folkgruppen i Rwanda. De båda grupperna ingick i samma klassystem, där rikedom var baserat på hur många boskapsdjur man ägde, samt att de delade samma kultur och talade samma språk.³⁸

För att få en förståelse för det som hände i Rwanda får man gå tillbaka till kolonialtiden. Tutsierna var de som hade makten i landet när européerna kom och under kolonialstyret växte det

³⁴ <http://www.denlivsfarligahistorien.se/>

³⁵ Ibid.

³⁶ Gerner & Karlsson. S 259

³⁷ Ibid. S 237-239

³⁸ Ibid. S 242

fram rasistiska tankar om de två folkgrupperna, som utvecklades av kolonialmakten.³⁹ Efter första världskriget var det Belgien som var kolonialmakt. De rasistiska tankarna som fanns kom nu upp till ytan genom att belgarna favoriserade tutsierna, på grund av att de till det yttre mer påminde om européer. Detta ledde till att tutsierna fick de höga positionerna i samhället och därmed ofta blev arbetsledare över hutuerna, som fick utföra tvångsarbeten. Belgarna klassificerade alla rwandier utifrån den folkgrupp de tillhörde. För att snabbt kunna se vilken grupp de tillhörde fick alla ett ID-kort. De räknade även befolkningen samt dokumenterade kroppslängd, näslängd och ögonform.⁴⁰

1 juli 1962 blev Rwanda självständigt och under de politiska valen var det hutuerna som fick makten. I och med detta utbröt ett enormt våld och dödande av tutsier som pågick under två års tid.⁴¹

1973 genomfördes en oblodig statskupp där arméchefen Habyarimana utropade sig till landets president, vilket han förblev till folkmordets utbrott 1994. Rwanda blev en diktatur under vilken tutsierna var förtryckta och 1 oktober 1990 fick de nog. Den tutsiska befrielsefronten RPF (Rwandese Patriotic Front) som hade sin bas i Uganda invaderade Rwanda och inbördeskrig utbröt.⁴²

Förhandlingar påbörjades mellan presidenten och RPF efter internationella påtryckningar. Detta resulterade i Arushaavtalet som undertecknades i augusti 1993. Avtalet innebar att ett antal militära och politiska reformer skulle genomföras. Bland annat skulle presidentens makt minskas och då tillsattes en övergångsregering fram till att demokratiska val kunde hållas, allt under övervakning av en FN-styrka, UNAMIR (United Nations Assistance Mission for Rwanda).

Men under tiden förhandlingarna pågick gjorde regeringen bland annat affärer med Egypten och Frankrike som resulterade i mängder av importerade vapen. Redan vid denna tidpunkt kom det rapporter om att någonting som senare skulle komma att kallas för folkmord var i görningen. En rapportör från kommissionen om mänskliga rättigheter ansåg att konventionen

³⁹ Melson, R. (2003) Modern Genocide in Rwanda. Ideology, Revolution, War, and Mass Murder in an African State. S 327

⁴⁰ Melvern, L. (2003). Att förråda ett folk, västmakterna och folkmordet i Rwanda. S 20-22

⁴¹ Gerner & Karlsson. S 244

⁴² Melson. S332-333

om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord borde tillämpas på grund av att majoriteten av offren i Rwanda var tutsier.⁴³

Folkmordet i Rwanda beskrivs som mycket välplanerat där det fanns två centrala och drivande personer, överste Thèoneste Bagosora och överstelöjtnant Anatole Nsengiyumva. Bagosora började arbeta fram en för honom ”civil försvarsplan” som ett svar på den blodiga historia som han ansåg att Rwanda hade. Han ansåg att den enda lösningen på detta var att utrota tutsierna. I varje kommun skulle det finnas en folkarmé, till dessa rekryterades människor från de växande grupperna av arbetslösa och kriminella. Alla pengarna lades på att bygga upp landet militärt, vilket ledde till stora importer av vapen.⁴⁴

5 oktober 1993 slogs det fast att en fredsbevarande styrka, UNAMIR, skulle skickas till Rwanda. Uppdraget de hade var att övervaka genomförande av Arushaavtalet. De hade även ett kapitel VI-mandat, vilket innebar att de endast skulle övervaka vapenvilan och vägen fram till freden. Styrkan hade inte rätt att använda våld förutom vid självförsvar. Enligt Arushaavtalet var uppdraget att bevaka säkerheten i hela Rwanda, men uppdraget krympte till att bara bevaka säkerheten i Kigali.⁴⁵ Den 11 januari 1994 sände ledaren för UNAMIR en rapport om situationen i landet, detta på grund av att han hade fått information från en före detta anställd hos presidentgardet om att det planerades ett folkmord. Trots detta blev det inte någon handling från FN:s sida.⁴⁶

Den 6 april 1994 befann sig Rwandas president Habyarimana tillsammans med några kollegor och Burundis president ombord på ett flygplan. Flygplanet sköts ner och samtliga ombord omkom då planet kraschade i presidentpalatsets trädgård, detta blev startskottet för folkmordet.⁴⁷

För att kunna ta över makten blev de sittande politikerna de första måltavlorna. Premiärministern Agathe Uwilingiyimana blev statsöverhuvud efter presidentens död. För att försöka behålla lugnet i landet begärde hon FN-eskort till en radiostation för att kunna tala till folket. När soldaterna som var tio till antalet kom fram till huset omringades de av rwandiska soldater. Premiärminister med familj lyckades fly men återfanns sedan döda, dock hade barnen

⁴³ Melvern. S 66-69

⁴⁴ Ibid. S 75-83

⁴⁵ Howard, L.M. (2008). UN Peacekeeping in Civil Wars. S 30-31

⁴⁶ Melvern. S 109-111

⁴⁷ Howard. S 134

räddats. Soldatern blev beordrade att lämna ifrån sig vapnen för att sedan bli transporterade till FN:s högkvarter, men istället skickades de till Camp Kigali där de torterades och dödes.⁴⁸ Dagen efter det inträffade höll arméofficerarna ett möte där även chefen för UNAMIR medverkade och där denne blev informerad om att det inte var någon statskupp i görningen. Diskussionen handlade om hur man skulle behålla lugnet i landet. Överste Bagosora uppmanade folket via radio att ”stanna hemma och invänta ytterligare direktiv”. Men när direktivet om att döda kom satte landet igång och de var väl förberedda. De ID-kort som var gjorda av belgarna var något som befolkningen fortfarande använde sig av. Det var på grund av dem och listor som var gjorda i förväg, över vilka som var tutsier i olika områden, som gjorde att dödandet kunde ske i den hastighet som det gjorde. Helt vanligt arbetande folk från folkgruppen hutuer dödade sina grannar och andra tutsier. Från flera håll i landet kom rapporter om en systematisk utrensning. Chefen för UNAMIR skickade den 8 april en rapport till New York om att säkerheten var långt ifrån garanterad i FN-lägre samt att det var ont om förnödenheter.⁴⁹

Efter ett möte den 21 april diskuterade säkerhetsrådet hur man skulle gå vidare. Tre möjliga vägar presenterades: dra tillbaka styrkan helt, utöka den eller lämna kvar en symbolisk styrka. På grund av det som bland annat hade hänt i Somalia, där amerikanska soldater dödats, ansågs det inte vara ett alternativ att förstärka styrkan. Det var inte heller ett alternativ att dra sig ur helt. Beslutet blev då att lämna en symbolisk styrka, dessa skulle nu försöka medla och få till en vapenvila.⁵⁰

Generalsekreteraren föreslog den 13 maj att ytterligare en styrka skulle skickas, UNAMIR II. Denna skulle bestå av 5 500 man och dess uppdrag var att skydda civilbefolkningen, dock var det svårt att samla ihop så många fredsbevarare. Tills FN hade fått ihop folk till UNAMIR II röstades det med en knapp majoritet igenom en fransk humanitär hjälpinsats, Opération Turquoise. Många länder var kritiska då Frankrike tidigare genomfört vapenleveranser till hutuerna. Trots svårigheter räknade man med att operationen räddade omkring 10 000 - 13 000 människors liv.⁵¹

⁴⁸ Howard. S 138-144

⁴⁹ Melvern. S 136-153

⁵⁰ Ibid. S 198-199

⁵¹ Howard. S 34

Den tutsiska befrielsefronten RPF fick kontroll över situationen i landet den 18 juli 1994 och det sista hutufästet föll, folkmordet var därmed över.⁵²

I november 1994 satte FN upp en internationell domstol för att döma upphovsmännen och förövarna till folkmordet. Flera dömdes då för folkmord, krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten, men även åren efter har flera tusen personer dömts för dessa brott.⁵³

2.3 Kursplanerna i Lpo 94 och Lgr 11

Jag har bland annat valt att ta med de delar i båda kursplanerna som nämner ordet folkmord, förtryck, folkfördrivning och förföljningar till följd av etiska, politiska och religiösa ursprung. Då dessa ord återfinns inom diskussionen och definitionen för folkmord. Men även i delar inom kursplanen som kan kopplas till att det går att genomföra undervisning om andra folkmord än förintelsen och Gulag.

2.3.1 Kursplanen i historia (Lpo 94)

Denna kursplan kom i bruk år 1994 tillsammans med läroplanen men reviderades år 2000. I kursplanen under avsnittet *ämnets syfte och roll i utbildningen* beskrivs det att historia är en viktig del i all kunskap och att syftet med historia är att utveckla ett kritiskt tänkande och analytiskt betraktelsesätt som redskap för att förstå och förklara samhället och dess kultur. Vidare står det att historia som ämne ska stimulera elevernas nyfikenhet och lust att vidga sin omvärld i en tidsdimension och ge möjlighet att leva sig in i gångna tider och de förutsättningar som funnits för män, kvinnor och barn i olika kulturer och samhällsklasser.⁵⁴

Under avsnittet *ämnets karaktär och uppbyggnad* står det att historien har präglats av insatser, skeenden, konflikter och spänningar som i olika avseende har påverkat utvecklingen. Vidare beskrivs det att i ämnet historia ryms en mångfasetterad bild av skeenden och händelser och att det i den bilden bland annat ingår konflikter och spänningar inom och mellan länder. Inte minst vad det gäller de mörka och destruktiva sidorna och då i form av etiska, religiösa och

⁵² Howard. S 253

⁵³ Gerner & Karlsson. S 249

⁵⁴ Grundskolans kursplaner och betygskriterier. S 76.

politiska förföljelser. Men även folkmord, såsom förintelsen, revolutioner och krig hör till det som alla elever skall ha kunskaper om.⁵⁵

I de strävansmål som återfinns i kursplanen står det att eleverna ska sträva mot att:

- *utveckla förståelse av historiska företeelser och skeendens bakgrund och samband och att dessa ska kunna uppfattas, förklaras och tolkas ur olika perspektiv,*
- *tillägnar sig kunskaper om betydelsefulla historiska gestalter, händelser och epoker⁵⁶*
- *blir medvetna om att historiskt givna samhälls- och kulturformer är tidsbundna och att varje tids människor skall bedömas utifrån sin tids villkor,*
- *förvärvar förmågan att bedöma olika texter, medier och andra källor som tolkar och belyser historiska förlopp.⁵⁷*

I kursplanens uppnåendemål står det att eleverna ska:

- *kunna redogöra för viktiga händelser och känna till gestalter, idéer och förändringar i den historiska utvecklingen i...Europa samt kunna jämföra med andra länder,*
- *ha insikt i hur stora samhälleliga omvälvningar har förändrat människors livsvillkor,*
- *kunna identifiera och reflektera kring några olika historiska⁵⁸ händelser och skeende med betydelse för vår egen tid.⁵⁹*

När det kommer till bedömning och betygssättning av eleverna står det bland annat att man ska titta på elevens förmåga att observera samband i förfluten tid mellan samhällsförändringar och människors livsvillkor. Elevens förmåga att granska och värdera olika framställningar av historiska händelser och förlopp ska också ingå i bedömningen.

2.3.2 Kursplanen i historia (Lgr 11)

År 2011 togs den nya läroplanen i bruk och så även den nya kursplanen i historia. Under avsnittet *ämnets syfte* står det att undervisningen ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om historiska sammanhang, vilket bland annat innebär en insikt om att det förflutna präglar synen på nutiden och därmed uppfattningen på framtiden. Vidare står det att undervisningen i

⁵⁵ Grundskolans kursplaner och betygskriterier S 77.

⁵⁶ Ibid. S 76.

⁵⁷ Ibid. S 77.

⁵⁸ Ibid. S 77.

⁵⁹ Ibid. S 78.

historia bland annat ska utveckla kunskaper om historiska förhållanden, historiska begrepp och om likheter och skillnader i människors levnadsvillkor och värderingar. Undervisningen ska även stimulera elevernas nyfikenhet på historia och utveckla deras kunskaper om hur man kan veta något om det förflutna genom bland annat människors berättelser.⁶⁰

I denna kursplan står det att undervisningen i ämnet historia sammanfattningsvis ska ge eleverna förutsättningarna att utveckla sin förmåga att:

- använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer,
- kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap⁶¹.

I det centrala innehållet i kursplanen står det nedskrivet vad som ska ingå i undervisningen för årkurs sju till nio. Innehållet är uppdelat i olika stycken som sträcker sig mellan olika tidsepokar och årtal. Under stycket imperialismen och världskrig som är räknas mellan åren 1800 - 1950 står det bland annat:

- de båda världskriegen, deras orsaker och följder. Förtryck, folkfördrivningar och folkmord. Förintelsen och Gulag.⁶²

Efter detta stycke så kommer det sista stycket som berör demokratiseringen, efterkrigstiden och globaliseringen som sträcker sig från 1900 till nutid. Under detta stycke går det att läsa:

- Aktuella konflikter i världen och historiska perspektiv på dessa.
- Hur historiska källor och berättelser om en familjs eller släkts historia speglar övergripande förändringar i människors levnadsvillkor.⁶³

För att eleverna i årkurs nio ska kunna uppfylla kunskapskraven för betyget E står det:

Eleven har grundläggande kunskaper om historiska förhållanden, skeenden och gestalter under olika tidsperioder. Eleven visar det genom att föra **enkla och till viss del** underbyggda resone-

⁶⁰ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/historia>

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

mang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord.⁶⁴

Förintelsen och andra folkmord nämns även i kunskapskraven för att uppnå samtliga betyg, skillnaden är att de ska kunna föra **utvecklade och relativt väl** [...], samt föra **välutvecklade och väl** [...].⁶⁵

3 Undersökning

3.1 Namn på respondenter

De åtta intervjuerna spelades in och har sedan transkriberats ordagrant. Vid analyseringen har jag tittat på frågeställningen för att få fram relevant information till studien. Respondenterna är anonyma och benämns vid kön, ålder och antal år i yrket.

Man 49 år, 14 år i yrket. Utbildad i historia.

Man 55 år, 17 år i yrket. Utbildad i SO.

Kvinna 52 år, 13 år i yrket. Utbildad i historia.

Man 51 år, 9 år i yrket. Utbildad i historia men inte i fullbehörighet.

Man 41 år, 15 år i yrket. Utbildad i historia.

Kvinna 42 år, 5 år i yrket. Utbildad i historia.

Kvinna 38 år, 9 år i yrket. Utbildad i historia.

Kvinna 36 år, 10 år i yrket. Utbildad i historia.

⁶⁴ <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/historia>

⁶⁵ Ibid.

3.2 Lärarnas fokus i historieundervisningen

För att kunna urskilja om det finns olika faktorer som gör att lärarna svarar lika eller olika tyckte jag att det kunde vara intressant att fråga dem om det var något de tyckte var extra viktigt eller som de lägger ner mer tid på i sin historieundervisning. Man 49 år, kvinna 42 år och kvinna 36 år svarar att det som de lägger ner mest tid på är andra världskriget. Detta dels för att de tycker att det är viktigt och något som eleverna tycker är intressant och frågar efter. Man 41 år är ensam om att tycka att tiden efter 1945 är viktig och något som han försöker lägga ner mer tid på. Kvinna 52 år tycker att det är lite viktigare att lägga fokus på kvinnoperspektiv genom historien, då detta är något hon hade fördjupat sig i. Kvinna 38 år svarar att källkritik är oerhört viktigt och något hon lägger ner mycket tid på inom ämnet historia. Man 55 år svarar att kolonialismen är viktig för att den till stor del förklarar varför det senare blev som det blev i till exempel Afrika.

Jag ställde även frågan om lärarna undervisar om något folkmord. Majoriteten av de intervjuade lärarna nämner att de i någon form undervisar om folkmord och att det framförallt handlar om förintelsen.

Öh, en av anledningarna är att det finns beskrivet i läroböckerna, det är svårare att hitta material om till exempelvis folkmord i Sovjetunionen å så där.⁶⁶

Nä, men alltså jag tror ju, dels statsmakten med levande historia som trycker på.⁶⁷

Man 41 och kvinna 42 nämner utöver förintelsen Rwanda, Stalin och forna Jugoslavien. Detta gör även kvinna 38 år och kvinna 36 år men dessa lägger även till Kambodja. Alla dessa är överens om att folkmorden utöver förintelsen bara nämns, förutom man 41 år. Han säger att det är självklart att han undervisar om folkmord och då framförallt Rwanda utöver förintelsen och gulag. Kvinna 52 år avviker då hon på denna fråga svarar nej, med förklaringen att det inte har varit några direkta folkmord det senaste. En liten stund senare svarar hon att det har hänt lite i Afrika.

[...] men det har inte direkt varit folkmord nu på det senaste. Det har ju hänt en del i Afrika.⁶⁸

⁶⁶ Man 55 år.

⁶⁷ Man 51 år.

⁶⁸ Kvinna 52år.

3.3 Folkmordet i Srebrenica

På frågan om lärarna undervisar om folkmordet i Srebrenica blev svaren ganska olika, de kan delas i tre grupper. De som inte undervisar eller ens nämner det, de som nämner det och de som undervisar om det.

Man 55 år, kvinna 52 år och kvinna 38 år undervisar inte om folkmordet, de säger inte heller att de nämner det eller kommer in på det vid något passande tillfälle. När lärarna reflekterar över varför de varken undervisar eller nämner det som skedde i Srebrenica är tidsbrist en stor faktor. De menar att det är svårt att få ihop tiden som det är och att det redan sållas mycket i historieundervisningen, epoker krymper, slås ihop eller hinns inte med. Enligt lärarna påverkar även materialet undervisningen, de menar att läromedlen som används idag inte tar upp det som skedde på Balkan under 1990-talet utan stannar vid berlinmurens fall. De är medvetna om att detta inte är någon ursäkt utan att det är en lärares uppgift att ta fram annat material från andra källor, men återigen menar de att tidsbristen är en faktor.

Jag tror det behöver stå i läroböckerna då, man ska ju som lärare skaffa eget material, men det hinner man inte riktigt. De är inte alltid lätt att hitta material som funkar heller.⁶⁹

Lärarna nämner även att det finns en tradition i historieundervisningen och det är att undervisningen om andra världskriget och förintelsen sker under vårterminen i årskurs nio. Detta område menar de i regel brukar ta hela terminen och att det i slutet av årskurs nio blir färre lektioner på grund av många informationsmöten till exempel inför gymnasievalet. Enligt dessa lärare brukar undervisningen ta slut vid 1945, blir det mot förmodan någon tid över används den till att lite kort berätta om kalla kriget och att de förhoppningsvis hinner fram till berlinmurens fall.

Dels är tiden begränsad, sen så har det mycket med material att göra också. Traditionellt bli så att man har vissa områden i historia som man hinner med och då brukar det ta slut 1945. Det har det gjort ganska länge och då får man ändå sålla rätt så mycket av det som har hänt fram till dess.⁷⁰

Kvinnan 52 år nämner ytterligare en anledning till att det inte blir någon undervisning eller beröring om folkmordet i Srebrenica:

⁶⁹ Man 55 år.

⁷⁰ Man 55 år.

När skedde det i Srebrenica nu igen? 95? Då jobbade jag inte ens i skolan, så det är ju en förklaring då.

Inte någon av dessa lärare nämner under intervjun att det här är ett viktigt ämne som borde bli en del av undervisningen i ämnet historia eller ens nämnas i undervisningssammanhang.

Man 49 år, man 51 år, kvinna 42 år och kvinna 36 år svarar alla att de nämner folkmordet i Srebrenica när det i undervisningen kommer ett passande tillfälle men det blir ingen direkt ytterligare undervisning om det. Samtliga säger att det är i samband med undervisningen av andra världskriget och förintelsen som de nämner folkmordet i Srebrenica. De anser att det faller sig naturligt att det nämns då för att eleverna ska få förståelse för att folkmord inte var något som tog slut i och med förintelsen. Man 49 år och kvinna 36 år säger att de återkommer till det mer nu än vad de har gjort förr, detta på grund av att de har elever från Balkan och då blir det viktigare att prata om händelsen. Varför de anser att det blir viktigare då är inget de lämnar någon förklaring till.

Kvinna 42 anser att folkmordet och händelserna i Srebrenica är en viktig förklaring till varför det är mångkulturellt i Sverige idag. Enligt henne är det många elever som inte förstår varför Sverige är så mångkulturellt och varför människor lämnar sina länder. Många elever tror att det handlar om pengar och att Sverige skulle vara ett paradiset. Hon menar då att det som bland annat hände i Srebrenica ger en bra förklaring till varför människor är tvungna att fly från sina länder.

De är nånting som vi måste förklara i större utsträckning, måste förklara för eleverna, inte minst när de undrar varför vi har ett så mångkulturellt samhälle idag.⁷¹

Likt lärarna som säger att de varken undervisar om eller nämner folkmordet i Srebrenica anser även dessa lärare att läromedlens fokus hamnar på förintelsen samt att undervisningsmaterialen har ett par år på nacken och inte nämner något efter kalla krigets slut. De är medvetna om att det går att få ihop material på annat sätt men att tiden inte riktigt räcker till.

Samtliga av dessa lärare är eniga om att kriget i Balkan och folkmordet som skedde i Srebrenica borde få ett större utrymme i undervisningen. Men likt de lärare som säger att de inte undervisar om eller nämner folkmordet anser även de att tidsbristen gör att det inte hinns med

⁷¹ Kvinna 42 år.

ordentligt. Detta beror på att undervisningen av andra världskriget sker under vårterminen i årskurs nio samt att mycket tid försvinner på grund av informationsträffar inför gymnasieeval.

Man 41 år skiljer sig åt då han i sin planering ger tid till undervisning om kriget i Balkan och folkmordet i Srebrenica. Detta förklarar han likt man 49 år och kvinna 36 år att det beror på att han har och har haft elever under flera års tid som kommer ifrån forna Jugoslavien, som representerar olika sidor i den konflikten.

De har ju med att göra med att jag har elever som de senaste 10 åren, har jag haft elever som representerar olika sidor i den konflikten. [...] det är så sjukt nära oss å jag har ju i varje klass i princip elever som har nån koppling till ex Jugoslavien så det tycker jag är oerhört viktigt.⁷²

Han anser att det är viktigt att ge en historisk bakgrund, helst från antiken och framåt. Det är viktigt att ge den här informationen för att eleverna ska förstå att inget är svart eller vitt, utan att det finns olika synsätt och varifrån de kommer. Han påpekar även att han inte stannar vid slutet av kriget i Jugoslavien, utan pratar även om hur delrepublikerna som blivit egna länder mår idag, om konflikterna är lösta och om det finns några potentiella konflikter. Det är det som ämnet historia handlar om dåtiden, nuet och framtiden. Han säger även att det är viktigt att visa att det här är något som har hänt igen, trots att ingen trodde att det kunde hända i Europa i modern tid (tiden efter andra världskriget, enligt respondenten). Att detta kan hända i ett land som vi själva beskriver som civiliserat och som dessutom ligger mindre än ett dygns bilresa ifrån oss.

3.4 Folkmordet i Rwanda

Likt svaren kring folkmordet i Srebrenica kunde delas in i tre grupper kunde även svaren kring folkmordet i Rwanda göra detsamma. De som varken undervisar eller ens nämner det, de som nämner det och de som undervisar om det.

Man 49 år och kvinna 52 år säger att de varken nämner eller undervisar om folkmordet i Rwanda. Likt de som svarar nej om undervisningen om folkmordet i Srebrenica, anser de att det har med tidsbrist att göra. Även dessa lärare nämner att undervisningen om förintelsen ligger i slutet på årskurs nio då undervisningen i historia följer en kronologisk ordning, vilket

⁷² Man 41 år.

kronologiskt gör att folkmordet i Rwanda ska hinnas med någon gång i slutet på årskursen. De nämner skolresor, prao och gymnasieinformation som de stora tidstjuvarna vid den tidpunkten.

Ofta att man inte hinner, i nian är det så oerhört mycket, det är gymnasieinformation till höger och vänster, det är skolresor, prao i två veckor.⁷³

Man 55 år, man 51 år, kvinna 42 år och kvinna 36 år säger samtliga att de mer eller mindre nämner folkmordet i Rwanda men att de inte undervisar om det. Även vad det gäller detta ämne säger sig lärarna nämna folkmordet när de undervisar om förintelsen. De ser det som ett passande tillfälle då de pratar om förintelsen att nämna att det är något som har hänt igen. Även dessa lärare anger att tidsbrist är anledningen till att det inte blir någon undervisning om folkmordet i Rwanda. Likt de lärare som inte undervisar om eller ens nämner folkmordet i Rwanda och Srebrenica säger dessa lärare att undervisningen om andra världskriget sker på vårterminen i årskurs nio och att det näst intill tar hela terminen, samt att det ligger möten och informationer inbokade för eleverna. Detta gör att det försvinner ett antal lektioner under vårterminen som de redan anser är pressad, vilket leder till att undervisningen om något annat än andra världskriget i historia oftast inte hinns med. Blir det någon tid över så nämns det att filmen hotell Rwanda har visats och att det sedan har diskuterats lite kring den men inte på någon djupare nivå.

Läromedlen är även här en återkommande anledning till att det inte blir någon direkt undervisning om folkmordet i Rwanda. Lärarna nämner återigen att det inte finns något skrivet i de läromedel som finns på deras skolor och som de använder sig av i undervisningen. En av lärarna nämner även att folkmordet i Rwanda var otroligt blodigt och att det skulle behövas sållas mycket i det material som hittas innan det kan visas för eleverna. Likt de lärarna som inte undervisar om folkmordet Srebrenica svarar de samma nu, att det beror på tidsbrist. De är fullt medvetna om att det ingår i deras arbetsuppgift att få fram annat material men de anser inte att de hinner med.

Några av dessa lärare säger att de nämner mer kring folkmordet i Srebrenica än om Rwanda. Anledningarna till att det blir så menar de bland annat kan bero på avstånd, att Srebrenica ligger närmre rent geografiskt sett än Rwanda. Men de talar även om kulturella skillnader och

⁷³ Man 49 år.

utseende, de tror att det kan vara lättare att knyta an till något som liknar det egna, vilket de anser att Srebrenica gör.

Kvinna 38 år och man 41 år säger att det är självklart att de undervisar om folkmordet i Rwanda. Dels för att det är något de själva greps väldigt starkt av när det hände, de kallar det för markabla och otroliga händelser. De anser att det som skedde i Rwanda skiljer sig från det som hände i Srebrenica. Det som hände i Srebrenica avslutades med en rättegång där folk fick stå till svars för det som hände. Det förklaras lite enkelt att det inte blev så i Rwanda utan där valde de att säga förlåt, detta gör att lärarna vill ta upp det som hände i Rwanda för att visa att det finns olika sätt att hantera ett folkmord när det väl har hänt. Detta diskuteras sedan med eleverna om det ena eller andra sättet är det bästa sättet att lösa det på och varför det löstes på olika sätt. Inför denna diskussion är de noga med att förklara bakgrunden till varför folkmordet kunde ske i Rwanda och återkopplar det till kolonialismen som de undervisat om i årskurs åtta. De anser att det är viktigt att eleverna ska förstå att när Rwanda var en fransk koloni så var det ett konstruerat land där olika folkslag slogs ihop. När kolonierna sedan blev självständiga så blev det konflikter och konfrontationer, vilket sedan ledde till ett fruktansvärt övergrepp.

Ja, dels för att de grep mig själv så mycket, men alla folkmord är markabla så klart men de här var ju. De är ju otroliga berättelser med tanke på allt som hände, hur FN regerade å allt. Öh, sen att de skedde så nyligen, men de gjorde i och för sig Balkan också så de är ju inget argument för att i så fall undvika de.⁷⁴

Undervisningen om folkmordet i Rwanda inleds ofta med att filmen *Hotell Rwanda* visas, vilket gör att eleverna själva triggas igång och vill veta mer om det som skedde och varför det skedde. Det nämns att det även finns bra dokumentärer om Rwanda på SVT ramp⁷⁵ som är bra att använda som uppföljning efter filmen hotell Rwanda. Där ges det förklaringar och orsaker till folkmordet, men även intervjuer med befolkningen som själva berättar om sina upplevelser. Efter detta brukar det följa diskussioner bland annat om det ovan nämnda att konsekvenserna och lösningarna efter folkmordet i Rwanda och Srebrenica skedde på olika sätt, hur eleverna tror det känns för de drabbade att gå runt på gatorna och se sina föräldrars mördare som fria människor, varför den forna kolonialmakten lämnade landet och lät folkmordet ske,

⁷⁴ Kvinna 38 år.

⁷⁵ Ett tv-program som riktar sig till elever i årskurs 7 – 9, produceras av utbildningsradion (UR).

varför FN inte kunde förhindra det. Lärarna anser att folkmordet i Rwanda är något som väcker mycket empati hos eleverna efter undervisningen om det. Detta tycker de är bra för att eleverna får en förståelse för att folkmord inte är något som endast skedde under förintelsen och andra världskriget, utan det är något som sker i nutid (tiden efter andra världskriget enligt lärarna). Eleverna får även en förståelse i varför människor är tvungna att fly från sina länder och få hjälp i andra.

3.5 Kursplanernas påverkan i undervisningen om folkmord

Man 49 år, man 55 år, kvinna 52 år, man 51 år, man 41 år och kvinna 36 år tycker inte att deras planering av undervisning i folkmord har ändrats eller påverkats av bytet av läroplanerna. Inte heller att kursplanen i historia har haft någon påverkan på planeringen inför undervisningen. De säger att de tittade på målen och därefter omformulerade och anpassade dem till Lgr 11. De gjorde detta för att underlätta övergången, de anser att det hade varit ett jättejobb att strukturera om och skriva nya mål/delmål till varje undervisningsområde på en gång, särskilt med tanke på att de undervisar i flera ämnen.

En av lärarna nämner att det inte har skett någon ändring av planeringen av undervisningen i folkmord, då han redan innan undervisade om förintelsen och Gulag. I och med att det i Lgr 11 står förintelsen och Gulag anser han att det inte är nödvändigt att undervisa om några andra, då eleverna kan nå målen endast genom dessa. I och med den här formuleringen undervisar nog inte många lärare om några andra folkmord, samt att det blir en trygghet för nya lärare att veta vilka folkmord de ska undervisa om.

De är väl bra för nya lärare att det står fast i den nya läroplanen, så att de vet vad de ska jobba med. Men i och med den nya formuleringen kommer man inte undervisa nationellt jättemycket i andra folkmord, de tror jag inte.⁷⁶

I och med att läroplanerna är ett politiskt dokument så präglas de strömningar och idéer som sker vid skrivandet. Några av lärarna menar på att politikerna har en politisk agenda att just nu lyfta fram förintelsen och Gulag klart och tydligt, att detta är något eleverna måste känna till. Men att det inte innebär att undervisningen om folkmord måste stanna vid dessa, utan att man lyfter fram dem utöver förintelsen och Gulag.

⁷⁶ Man 51 år.

Nu vill man markera att de ska vara dom, det finns en politisk agenda att lyfta fram här klart och tydligt. De här måste barn känna till, det är min tolkning av att man väljer att skriva på de här viset.⁷⁷

Kvinna 42 år och kvinna 38 år anser att den nya läroplanen Lgr 11 har förändrat undervisningen i folkmord. Då historia undervisas kronologiskt har de börjat diskutera om de ska flytta undervisningen om andra världskriget till årskurs åtta för att hinna med mer om historien efter kriget och det som påverkar i nuet. Detta då det är många punkter kvar i kursplanen för historia att gå igenom efter 1945, vilket förhoppningsvis gör att dessa folkmord knyts in där.

De anser även att det går att tolka kursplanen på olika sätt. Det står förtryck, folkfördrivningar och folkmord som följs av en punkt och därefter står det förintelsen och Gulag. Några kommer nog att tolka detta som att det räcker med att ta upp förintelsen och Gulag i undervisningen medan andra kommer att tolka det som att förintelsen och Gulag ska finnas med i undervisningen men att andra folkmord lyfts utöver det. Med tiden så kommer nog undervisningen i historia att förändras, folkmorden i Srebrenica och Rwanda och fler därtill kommer per automatik bli en del av historieundervisningen.

3.6 Sammanfattning

På frågorna om lärarna undervisar om folkmorden i Srebrenica och Rwanda går svaren på båda frågorna att delas in i tre grupper, de som undervisar om det, de som nämner det och de som varken undervisar eller nämner det.

De lärare som varken undervisar om eller nämner folkmorden är rörande överens om att det har med tidsbrist att göra. De nämner bland annat att det finns en tradition i historieundervisningen, vilket är att undervisningen om andra världskriget och förintelsen sker under vårterminen i årskurs nio. Detta innebär att det inte blir någon tid över för undervisning om respektive folkmord. De anser även att läromedlen är en bidragande orsak och de menar på att de brister på information om det som har hänt efter kalla kriget.

⁷⁷ Man 41 år.

Lärarna som säger att de nämner folkmorden säger att de gör det när det kommer ett passande tillfälle i undervisningen. Några av dem säger att ett passande tillfälle är när de undervisar om andra världskriget och förintelsen, för att visa på att det är något som har hänt igen. Det nämns även av ett par lärare att de återkommer mer till det då de har elever från Balkan. Även denna grupp av lärare nämner tidsbrist och avsaknaden av bra läromedelsböcker som faktorer till att det inte blir någon direkt undervisning om dessa folkmord.

De lärare som säger att de undervisar om folkmorden kopplar det bland annat till att det som inträffade i Rwanda var något de själva greps väldigt starkt av. De anser även att folkmordet i Rwanda väcker empati hos eleverna men även ett intresse som triggas igång av filmen hotell Rwanda. Vidare nämns det att undervisningen om folkmordet i Srebrenica är viktig, då läraren har elever med ursprung från forna Jugoslavien. Då eleverna har ursprung från de olika sidorna är det viktigt att ge en historisk bakgrund till det inträffade.

Majoriteten av lärarna säger att deras undervisning om folkmord inte har förändrats i och med bytet av läroplanerna och kursplanerna. För att underlätta övergången anpassade och omformulerade de målen att stämma med dem i Lgr 11. I den nya kursplanen står det Gulag och förintelsen, i och med att lärarna redan undervisar i dem menar de att förändringen inte blir särskilt stor.

Två av lärarna anser att det har skett en förändring då det är många punkter kvar i kursplanen i Lgr 11 att gå igenom efter 1945. Detta har fått dem att diskutera om de ska lägga undervisningen om andra världskriget i årskurs åtta, för att hinna med att undervisa om det som hände efter kriget.

4 Avslutning

4.1 Resultat och diskussion

Jag kommer nu att presentera de resultat som framkommit vid undersökningen. Jag har valt att slå ihop resultatet på frågeställningarna om det sker undervisning om folkmorden i Srebrenica och Rwanda. Frågeställningen om huruvida planeringen av undervisningen blir anorlunda vid skifte av kursplanerna behandlas för sig. Efter varje frågeställning har jag valt att

föra en diskussion om det som har framkommit i resultatet. Avsnittet avslutas med en kort sammanfattning.

Sker det undervisning om folkmorden i Srebrenica och Rwanda i skolorna? Om ja, hur ser den ut? Om nej, varför inte?

Resultatet visar att tre av åtta lärare varken undervisar eller nämner folkmordet i Srebrenica och två av åtta lärare varken undervisar eller nämner folkmorden i Rwanda. Fyra av åtta lärare undervisar inte om folkmordet i Srebrenica och inte heller det som skedde i Rwanda. Men de nämner dem vid ett vad lärarna anser som passande tillfälle. Vad som ses som ett passande tillfälle är när det sker undervisning om andra världskriget och förintelsen. Det anses finnas en naturlig koppling till att nämna dem just då, vilket är att visa eleverna att folkmord är något som inte tog slut i och med förintelsen, utan att det är något som har hänt igen.

Varför det inte blir någon direkt undervisning om folkmorden beror bland annat på tidsbrist men även på att det läromedelsmaterial som lärarna har tillgång till är gammalt och helt enkelt inte tar upp det som skedde i världen under 1990-talet. Resultatet visar att lärarna är medvetna om att de är skyldiga att plocka fram annat material än de läromedel som finns på skolan, men på grund av tidsbrist hinns det helt enkelt inte med. Det visar sig även att lärare anser att det sällas mycket i historieundervisningen, att olika tidsepokar krymper eller ska samsas med andra eror. Det framkommer även att tiden blir lidande av att det finns en tradition som innebär att undervisningen om andra världskriget sker under vårterminen i årskurs nio och tar upp större delen av den. Undervisningen som även visar sig följa en kronologisk linje gör att det blir svårt att hinna med något mer efter andra världskriget. Undervisningstimmar minskar även under vårterminen på grund av skolresor, prao och informationsträffar inför gymnasiet. Det finns dock en indikation på att lärarna börjar nämna mer om folkmordet i Srebrenica, bland annat på grund av att det finns elever som har kopplingar till forna Jugoslavien, men varför detta blir viktigare då är inget som framkommer. En annan anledning är avstånd, både kulturellt och geografiskt sett ligger Srebrenica närmre Sverige och att det på så sätt skulle vara lättare att knyta an till det som skedde där. Resultatet visar även att lärarna som nämner folkmordet i Srebrenica är eniga om att det borde få större utrymme i undervisningen.

En av åtta lärare undervisar om folkmordet i Srebrenica och två av åtta lärare om folkmordet i Rwanda.

Vad det gäller folk mordet i Rwanda visar det sig att lärarna själva tycker att det var en otrolig händelse, något makabert. Resultatet visar att lärarna tycker att folk mordet skiljer sig åt, att det som hände i Srebrenica avslutades med en rättegång, vilket det inte gjorde i Rwanda. Detta nyttjar de i sin undervisning. Undervisningen om folk mordet i Rwanda innehåller filmen *Hotell Rwanda*, vilken sägs fånga elevernas intresse. I undervisningen används även dokumentär som finns på SVT ramp, bakgrunden till varför det blev som det blev i Rwanda och kopplingen till kolonialismen samt att det var under den som olika folkslag slogs ihop.

Det framkommer att den undervisning som sker om Srebrenica främst sker för att det finns elever med ursprung från forna Jugoslavien. Undervisningen sträcker sig från antiken till nutid. Det är viktigt att eleverna får en bakgrund och en beskrivning om att allt inte är svart eller vitt utan att det finns olika synsätt. Resultatet visar även att det är viktigt att undervisningen inte stannar efter folk mordet, utan även visar på vad som hände efter rättegångar, uppdelning av republikerna samt om konflikterna är lösta.

Det visar sig att undervisningen om de båda folk mordet ses som viktig för att eleverna ska få förståelse i att folk mord är inget som upphörde i och med förintelsen utan något som har hänt om och om igen.

Det som framkommer i resultatet om varför lärarna inte undervisar om folk mordet i Srebrenica och Rwanda är brist på tid och läromedelsmaterial. I avsnittet om tidigare forskning går det läsa i Niklas Ammersts studie: *om vad och hur mår ni berätta? – undervisningen om förintelsen och andra folk mord* att det går att kategorisera lärarnas historieundervisning i fyra kategorier. En av dessa kategorier innefattar lärare som anser sig ha brist på tid och resurser, men författaren anser att dessa lärare kan ha tagit tillfället i akt att klaga över situationen och lätta på sin frustration. Självklart gick det att känna av en viss frustration hos lärarna över att de inte tycker att tiden riktigt räcker till i historieundervisningen. Men går det verkligen bara att skylla på tiden?

Ammerst säger i sin studie att lärare beskriver för honom att de undervisar om Srebrenica och Rwanda utöver förintelsen och Gulag. Även i min studie nämner lärare, visserligen få av dem, att de undervisar om folk mordet i Srebrenica och Rwanda. Hur kommer det sig att tiden räcker till för dem? Handlar det verkligen om tid eller är det bekvämlighet? Då lärarna nämner att det finns en tradition där undervisningen om andra världskriget ligger i slutet på årskurs nio och dessutom tar upp större delen av den gör att de inte hinner med undervisning om

folkmorden. Men om man ruckar på denna tradition och lägger undervisningen om andra världskriget tidigare samt minskar ner den så borde det hinnas med. Så frågan är om det inte är så att lärarna har hamnat i något slags fack av bekvämlighet? Det kanske helt enkelt är smidigare att följa det mönster som man är van vid.

Men tid är inte den enda anledningen som nämns som orsak till att det inte blir någon undervisning om folkmorden i Srebrenica och Rwanda, utan även läromedlen som finns på skolorna. Det nämns att de inte tar upp det som hände under 1990-talet utan att fokus ligger på förintelsen. Återigen nämns bristen på tid och nu som en faktor till att lärarna inte hinner få fram något annat material. Vad är det som gör att skolorna har kvar dessa icke uppdaterade läromedel? Personligen tror jag att det har med pengar att göra, skolorna har antagligen inte den budget som behövs för att kunna köpa in nytt material. Men det går inte att lägga hela skulden på att ekonomin antagligen inte räcker till. Historia är ett ämne som ständigt uppdateras och att införskaffa nya läromedel var gång det inträffar något vore inte rimligt. I dagens samhälle finns det många olika sätt att få fram den information man behöver till undervisningen utan att behöva använda sig av inköpta läromedel. Men lärarna som inte undervisar om folkmorden säger att tiden inte räcker till för att leta fram detta. Hur ska man få tiden att räcka till och vad är det som gör att tiden inte räcker till? Kan det vara ett tecken på att arbetsbelastningen är för hög? Eller kanske det helt enkelt är något att skylla på för att fortsätta med den undervisning som lärarna känner sig bekväma i? Svaret på vad det kan beror på kan jag tyvärr inte ge.

Det framkommer att lärarna som nämner folkmorden i Srebrenica och Rwanda gör det vid ett passande tillfälle i undervisningen, det tillfälle som de ser som passande är vid undervisningen om förintelsen. I avsnittet teoretisk ansats går det att läsa om att undervisningen har präglats av en tidslinje där eleverna har fått punktmarkera historiska händelser. Enlig Hermanson Adler bidrar detta till att det blir svårt för eleverna att få en koppling mellan händelser men även att det inte blir någon ordentlig bakgrund som eleverna kan ta till sig. Detta leder till att eleverna får det svårt att koppla samman de historiska nedslagen. Frågan är då om eleverna får den kunskap de behöver om folkmorden i Srebrenica och Rwanda? Om folkmorden endast nämns av lärarna under undervisningen om förintelsen så blir det ett kort nedslag, där det förklaras att folkmord har skett efter förintelsen men ingen förklaring till varför det hände. Tittar man på vad Hermansson Adler skriver så behöver eleverna undervisning i ämnet för att få en ordentlig bakgrund för att kunna koppla samman det som har hänt. Så frågan är om det är värt

att ens nämna folkmorden om eleverna ändå inte kan koppla ihop det som har hänt med helheten?

Vad är det som gör att vissa lärare undervisar om folkmorden och att de har tiden att göra det? Om man tittar på de svar som lärarna som undervisar om folkmorden har gett så sker undervisningen om Rwanda för att lärarna själva tycker att det var en otrolig händelse, vilket jag tolkar som att de har ett personligt intresse för det som hände i Rwanda. Sedan menar de även att det är ett tacksamt ämne som fångar elevernas intresse. Hermanson Adler menar att det är just elevernas intresse som styr undervisningen nu. Men han påpekar att det vid denna form av undervisning är viktigt att eleverna får en historisk bakgrund för att kunna koppla samman dåtid med nutid och varför det ser ut som det gör. Detta anser lärarna att de gör i sin undervisning.

Det som driver till undervisningen om folkmordet i Srebrenica är till skillnad från Rwanda inte lärarens intresse, utan för att det finns elever med ursprung från forna Jugoslavien. Läraren anser att det är viktigt att eleverna får en bakgrund till det inträffade, varför det hände och hur det ser ut idag. Detta går att koppla till Ammerts undersökning, till en av de fyra kategorier som han delar in undervisningen i. Denna kategori innebär att man i undervisningen visar på att det finns ett sammanhang samt en strävan efter att få eleverna att reflektera, vilket görs genom att förklara bakgrunden, drivkraften och hur det genomfördes. Detta kan implanteras på det läraren gör in sin undervisning. Även Hermansson Adler anser att man bör göra detta för att eleverna ska kunna koppla samman det som har hänt.

Något som jag reagerade på var att lärarna säger att folkmorden i Srebrenica och Rwanda skiljer sig åt i det som hände efter folkmorden. De menar på att folkmordet i Srebrenica avslutades med rättegång men att det inte blev någon rättegång om Rwanda, vilket det faktiskt var. Så frågan är om det var någon tillfällig förvirring eller om kunskaper om det som skedde efter folkmorden inte riktigt finns där? Ytterligare något som fick mig att fundera en del på lärares kunskaper om folkmorden var när en av lärarna nämnde att en anledning till varför denna inte undervisar om folkmordet i Srebrenica var för att läraren inte jobbade i skolan vid tidpunkten då folkmordet genomfördes.

För elevernas och för framtidens skull må vi hoppas att vi har en kår av historielärare som är ambitiösa och kunniga och som ges de bästa förutsättningarna att med historien som grund bygga ett hållbart samhälle.⁷⁸

Mina intervjuer inleddes med att fråga om lärarna undervisar om några folkmord. Sju av åtta lärare svarade att de undervisar om förintelsen. Hur kommer det sig att de undervisar om förintelsen? Klas-Göran Karlsson nämner i *Med folkmord med fokus* Göran Perssons upprördhet över att det endast var två av tre ungdomar var säkra på att förintelsen hade inträffat vilket ledde till skriften *Om detta må ni berätta*, kan detta vara anledningen? Jag anser att detta kan vara en bidragande orsak till att fokus i undervisningen om folkmord ligger på förintelsen.

Karlsson skriver att de teorier och begrepp som har utvecklats för att förstå förintelsen även förklarar andra brott mot mänskligheten. Han skriver även att förintelsen har fått en vidgande betydelse och att den numer ses som en värdegrund. Kan detta vara en anledning till att lärarna omedvetet eller medvetet anser att det under undervisningen om förintelsen är ett ypperligt tillfälle att även nämna folkmorden i Srebrenica och Rwanda? Detta kan jag tyvärr inte ge något svar på, det hade dock varit intressant att undersöka detta.

I *Med folkmord i fokus* skriver Karlsson att upptagenheten med förintelsehistorien inte motiveras. Genom att hänvisa till nyss begångna folkmord som de i Rwanda och Srebrenica hade det varit möjligt att påpeka likheter och kontinuiteter i förhållande till förintelsen hur människor även i vår tid kan åsidosätta mänskliga värden, för att systematiskt mörda hela kategorier av människor. Detta tolkar jag som att det borde ske undervisning om folkmorden i Srebrenica och Rwanda för att kunna jämföra hur människor än idag kan åsidosätta mänskliga värden för att utrota en kategori av människor. Eleverna behöver helt enkelt få en bra grund att stå på för att kunna dra dessa kopplingar.

Bli planeringen av undervisningen om folkmord annorlunda med den nya kursplanen i historia (Lgr 11) jämfört med den gamla kursplanen i historia (Lpo 94)? Varför, varför inte?

Sex av åtta lärare tycker inte att bytet av kursplanerna i historia har förändrat planeringen av undervisningen om folkmord. För att undvika ett jättejobb och underlätta vid övergången mel-

⁷⁸Ammert, N. S 88

lan de båda kursplanerna omformulerades och anpassades målen till att passa kursplanen i Lgr 11.

Undervisning om förintelsen sker och även till viss del om Gulag, vilket nämns att det ska göras i den nya kursplanen. Det anses då inte nödvändigt av enstaka lärare att undervisa om andra folkmord då målen kan uppnås via dessa. Det framkommer dock att lärarna tycker att kursplanen i Lgr 11 går att tolka på olika sätt, dels så som det nämndes ovan men även på grund av att det i kursplanen står förtryck, folkfördrivningar och folkmord som följs av en punkt, därefter förintelsen och Gulag. En andra tolkning är att andra folkmord ska lyftas utöver de som nämns vid namn. Det framkommer även att vissa lärare anser att politikerna har en politisk agenda att lyfta fram Gulag och förintelsen just nu. Vad den kan tänkas innehålla kan jag inte svara på. Men kanske kan det ha med de högerextremistiska vindarna som har växt fram i Sverige under de senaste åren.

Två av åtta lärare anser den nya kursplanen i Lgr 11 har förändrat undervisningen om folkmord. I och med att historieundervisningen sker kronologiskt har det funderats kring att flytta undervisningen om andra världskriget till årskurs åtta för att hinna med de punkterna i kursplanen som tar upp efterkrigstiden och det som påverkar nuet.

Av resultatet framkommer det att majoriteten av lärarna inte tycker att bytet av kursplanen har påverkat deras planering av undervisningen i historia. Men det nämns bland annat att lärarna tycker att det går att tolka kursplanen i historia i Lgr 11 på sitt eget sätt. I denna står det under det centrala innehållet vad som ska ingå i undervisningen, under avsnittet imperialismen och världskrig:

- de båda världskrigen, deras orsaker och följder. Förtryck, folkfördrivningar och folkmord. Förintelsen och Gulag.

För att eleverna ska kunna uppfylla kunskapskraven för betyg E står det att:

Eleven visar det genom att föra **enkla och till viss del** underbyggda resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar och människors levnadsvillkor och handlingar, samt om Förintelsen och andra folkmord.

Vissa av lärarna har valt att tolka detta som att det räcker att ta upp förintelsen och Gulag i undervisningen och att eleverna kan uppnå målen endast genom undervisning om dessa. Dessa lärare har antagligen valt att tolka att benämningen *andra folkmord* endast innefattar

gulag. Medan andra lärare har valt att tolka det som att förintelsen och Gulag ska finnas med men att de andra folkmorden ska lyftas utöver dessa. I och med att det finns rum för tolkning av den nya kursplanen tror jag tyvärr att det kan vara svårt att få lärare att ändra sitt undervisningsmönster vad det gäller folkmord.

Något som slog mig var att sju av åtta lärare säger att de undervisar om förintelsen, vilket jag antar att de även gjorde under tiden då kursplanen i Lpo 94 var verksam. Men det är ingen av lärarna som nämner att den gick att tolka utifrån sitt egna sätt. I Lpo 94 går det under avsnittet ämnets karaktär och uppbyggnad att läsa

Men även folkmord, såsom förintelsen [...] hör till det som alla elever skall ha kunskaper om.

Majoriteten av lärarna undervisar om förintelsen och näst intill alla av dem är överens om att de endast nämner andra folkmord. Enligt mig borde detta innebära att lärarna valde att även tolka Lpo 94 på sitt egna sätt. Då majoriteten av lärarna endast undervisar om förintelsen antar jag att de måste tolkat såsom förintelsen som endast förintelsen. Men det fanns även andra punkter i Lpo 94 där det gick att få in undervisning om folkmorden i Srebrenica och Rwanda under. Tillexempel står det

- *utveckla förståelse av historiska företeelser och skeendens bakgrund och samband och att dessa ska kunna uppfattas, förklaras och tolkas ur olika perspektiv,*
- *tillägnar sig kunskaper om betydelsefulla historiska gestalter, händelser och epoker*

De lärare som anser att planeringen av undervisningen har förändrats i och med bytet av kursplanen diskuterar om man ska ändra om undervisningen i historia. I och med att den sker kronologiskt funderar lärarna på att flytta undervisningen av andra världskriget till årskurs åtta för att hinna med de punkter i kursplanen som tar upp händelser som skedde efter kriget. Detta knyter lite ihop påsen, då lärarna anser att undervisning av andra världskriget under vårterminen i årskurs nio är en av anledningarna till att de inte undervisar om folkmorden i Srebrenica och Rwanda.

Det jag har kommit fram till i min undersökning är att det inte sker någon vidare undervisning om folkmorden som skedde i Srebrenica och Rwanda. De stora orsakerna till detta är bristen på tid samt läromedlen som inte tar upp det som skedde under 1990-talet. Det framkom även

att majoriteten av lärarna inte anser att bytet av kursplanen har påverkat deras planering av historieundervisningen vad det gäller folkmord.

5 Käll- och litteraturförteckning

5.1 Elektronisk litteratur:

Forum för levande historia. Den livsfarliga historien om nationalism, historiebruk och vägen till försoning. 2014-06-08.

<http://www.denlivsfarligahistorien.se/>

Skolverket, kursplan i historia. 2014-06-08

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/historia>

Karlsson, K-G. Med folkmord i fokus. Förintelsens plats i den europeiska historiekulturen. Skriftserie #6: 2008. Forum för levande historia 2008. 2014-06-08

<http://www.levandehistoria.se/material/med-folkmord-i-fokus>

5.2 Källförteckning:

Man 49 år, 14 år i yrket. Utbildad i historia, samhälle och religion, undervisar även i geografi.

Man 55 år, 17 år i yrket. Utbildad i svenska, SO, musik och matematik.

Kvinna 52 år, 13 år i yrket. Utbildad i historia, religion, samhällskunskap och geografi.

Man 51 år, 9 år i yrket. Utbildad i samhällskunskap, svenska och historia men inte i full behörighet.

Man 41 år, 15 år i yrket. Utbildad i historia, samhällskunskap, religion och geografi.

Kvinna 42 år, 5 år i yrket. Utbildad i historia, geografi, religion och samhällskunskap.

Kvinna 38 år, 9 år i yrket. Utbildad i samhällskunskap, historia, geografi och religion.

Kvinna 36 år, 10 år i yrket. Utbildad i religion, geografi, historia, samhällskunskap och svenska.

5.3 Litteraturlista:

Agrell, W & Alcalà, J. *Den rättsliga interventionen, folkrätten, Haagtribunalen i forna Jugoslavien*. Författarna och Norstedts juridik, Stockholm 1997

Ammert, N (2011). *OM VAD OCH HUR MÅ NI BERÄTTA*. Forum för levande historia, Stockholm.

Gerner, K. Karlsson, K-G. *Folkmordens historia*. Stockholm, Atlantis 2005

Hermanson Adler, M. *Historieundervisningens byggstenar – grundläggande pedagogik och ämnesdidaktik*. Liber, Stockholm 2004

Howard, L.M. *UN Peacekeeping in Civil Wars*. Cambridge: Cambridge university press 2008

Häger, B. *Intervjuteknik*. Liber, Stockholm 2001

Esaisson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wängnerud, L. *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik AB , Stockholm 2005

Melson, R. *Modern Genocide in Rwanda. Ideology, Revolution, War, and Mass Murder in an African State*. Gellately, R, Kiernan, B. (red) *The Specter of Genocide. Mass murder in historical perspective*. Cambridge: Cambridge University Press 2003

Melvern, L. *Att förråda ett folk, västmakterna och folkmordet i Rwanda*. (Lindgren, S. Övers.) Ordfront, Stockholm 2003 (Original arbete publicerat 2000)

Skolverket och Fritzes. *Grundskolans kursplaner och betygskriterier, upplaga 1*. Graphium Västra Aros, Västerås 2000

6 Bilaga

6.1 Intervjufrågor

- Hur länge har du jobbat som lärare?
- Vilka ämnen är du utbildad i?
- Finns det något område som du tycker är extra viktigt eller som du lägger mer tid på i din historieundervisning?
 - Varför just detta?
- Undervisar du om några folkmord?
 - Vilka folkmord
 - Hur kommer det sig att du undervisar i de/dessa?
- Undervisar du om folkmorden som skedde i Srebrenica på 90-talet?
 - Varför gör du det inte?
 - Varför gör du det?
 - Hur undervisar du om det?
- Undervisar du om folkmorden som skedde i Rwanda på 90-talet?
 - Varför gör du det inte?
 - Varför gör du det?
 - Hur undervisar du om det?
- Hur ser det ut i läroböckerna med stoffurval kring folkmord?
- Har den nya kursplanen Lgr 11 jämfört med den gamla kursplanen Lpo 94 förändrat din planering och tankar om folkmord i undervisningen?
 - På vilket sätt har den gjort det?
 - Varför har den inte gjort det?